

ANTSTOLIO PROCESINIŲ VEIKSMŲ ATLIKIMAS ELEKTRONINIŲ BŪDU: GALIMYBĖS IR PROBLEMOS

Laura Gumuliauskienė, Vigintas Višinskis

Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto
Civilinio proceso katedra
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius, Lietuva
Telefonas (+370 5) 271 4593
Elektroninis paštas laura@sgka.lt

Pateikta 2012 m. kovo 27 d., parengta spausdinti 2012 m. birželio 18 d.

Anotacija. Straipsnyje nagrinėjamos antstolio procesinių veiksmų atlikimo elektroniniu būdu galimybės ir problemos. Autorių nuomone, vykdymo proceso elektronizavimu siekiama užtikrinti maksimalų elektroninių dokumentų naudojimą: vykdomieji ir procesiniai dokumentai turi funkcionuoti tik elektroniniu formatu ir taip sukurti efektyvią, skaidrią ir laisvai prieinamą elektroninių vykdomųjų bylų informacinę sistemą, kuri ne tik padidins antstolių darbo efektyvumą, taupys lėšas, bet ir užtikrins išieškotojų ir skolininkų teisių bei interesų apsaugą vykdymo procese: patikimai ir operatyviai įteikiant jiems procesinius dokumentus elektroninėmis priemonėmis, sudarant galimybes naudojantis informacinėmis technologijomis susipažinti su vykdymo proceso eiga, vykdomosios bylos dokumentais, perkeltiant kai kuriuos antstolio atliekamus procesinius veiksmus į elektroninę erdvę.

Reikšminiai žodžiai: civilinis procesas, vykdymo procesas, antstolis.

Įvadas

Vykdomo procesas – svarbi grandis žmogaus teisių apsaugos sistemoje. Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimais¹ vykdomo procesas pripažįstamas integralia teisės į teisingą bylos nagrinėjimą dalimi.

Iki 1999 m. Lietuvoje galiojusio vykdomo proceso teisinio reglamentavimo problemos mokslininkų dėmesio nesulaukė. Pastarąjį dešimtmetį teismo sprendimų vykdymo klausimais buvo apgintos dvi daktaro disertacijos². Vykdomo procesas trumpai apžvelgtas pastaraisiais metais išleistuose Civilinio proceso teisės vadovėliuose³. Plačiau vykdomo procesas pristatytas metodinėje mokymo priemonėje „Teismo sprendimų vykdymas“⁴, kai kurios problemos aptartos monografijoje „Lietuvos CPK įgyvendinimo problemos: nacionaliniai ir tarptautiniai aspektai“⁵. Teismo sprendimų vykdymo problematikos klausimais mokslinius straipsnius paskelbė V. Nekrošius⁶, E. Stauskienė⁷, M. Žolynas⁸, S. Vėlyvis, I. Žalėnienė⁹, D. Ambrasienė¹⁰, V. Višinskis¹¹ ir kt. Kai kurie darbai skirti vykdomo proceso efektyvumo tobulinimui¹². Tačiau vykdomo proceso efektyvumo

- 1 *Hornsby v. Greece*, Judgment of the ECtHR, 1 April 1998, IIHRL 32; *Jasiuniene v. Lithuania*, app. No. 41510/98, 2003, ECHR 122.
- 2 Višinskis, V. *Teismo sprendimų vykdymo procesinės problemos*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė). Vilnius: Lietuvos teisės akademija, 1999; Stauskienė, E. *Teismo vaidmuo vykdomo procese*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2006.
- 3 Mikelėnas, V. *Civilinis procesas*. II dalis. Vilnius: Justitia, 1997; Laužikas, E.; Mikelėnas, V.; Nekrošius, V. *Civilinio proceso teisė*. II tomas. Vilnius: Justitia, 2004.
- 4 Stauskienė, E.; Višinskis, V. *Teismo sprendimų vykdymas*. Vilnius: Saulelė, 2008, p. 343.
- 5 Asser, D., et al. *Lietuvos CPK įgyvendinimo problemos: nacionaliniai ir tarptautiniai aspektai*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007, p. 396.
- 6 Nekrošius, V. Graždansko – procesualnaja reforma v Litve [Civil procedural reform in Lithuania]. *Rossijskij ežegodnik graždanskogo i arbitražnogo procesa*. 2002–2003, No. 2, pod redakcij V.V.Jarkova. CPB: Izdatelskij dom Sankt – Peterburgskogo gosudarstvenogo universiteta, 2004.
- 7 Stauskienė, E. Skubiai vykdytinų teismo sprendimų instituto taikymo problemos. *Jurisprudencija*. 2005, 69(61): 90–98; Stauskienė, E. Teismas – teisiųjų santykių vykdymo procese subjektas. *Mokslinės praktinės konferencijos „Teisė į teisminę gynybą bei jos realizavimo praktiniai aspektai“*, vykusios 2006 09 14–15, Vilniuje, mokslinių pranešimų rinkinys. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2006; Stauskienė, E. Teismo sprendimų įvykdymo atgrėžimas. *Jurisprudencija*, 2006, 4 (82): 76–82.
- 8 Žolynas, M. Vykdomo procesas – civilinio proceso stadija ar savarankiškas procesas? *Teisė*. 2007, 62.
- 9 Vėlyvis, S.; Višinskis, V.; Žalėnienė, I. Antstolio veiksnių apskundimas. *Jurisprudencija*. 2007, 1(91): 21–27; Vėlyvis, S.; Stauskienė, E.; Višinskis, V. Pagrindinės teismo sprendimų vykdymo taisyklės romėnų teisėje. *Jurisprudencija*. 2007, 2(92): 10–20; Višinskis, V.; Vėlyvis, S. Reforma ispolnitelnogo procesa v Litve [Reform of enforcement procedure in Lithuania]. *Teoretinės ir praktinės problemos graždanskogo, arbitražnogo procesa i ispolnitelnogo proizvodstva*. Sbornik nauchnykh statei. Krsnodar - Sankt-Peterburg, izd. Juridiceskij centr Press, 2005, p. 444–453.
- 10 Ambrasienė, D.; Višinskis, V. Vykdomo proceso šaltiniai. *Šiuolaikinės civilinio proceso teisės paskirtis*. Vilnius: Registrų centras, 2008, p. 44–60; Višinskis, V.; Ambrasienė, D. Teismo vykdomųjų dokumentų išdavimo tvarka. *Jurisprudencija*. 2008, 2(104): 39–47.
- 11 Višinskis, V. Teismo sprendimo vykdymo vieta. *Jurisprudencija*. 2006, 1(79): 128–137; Višinskis, V. Ne teismo išduodami vykdomieji dokumentai. *Jurisprudencija*. 2008, 7(109): 47–55; Višinskis, V. Raginimas įvykdyti sprendimą. *Jurisprudencija*. 2008, 1(103): 22–29.
- 12 Višinskis, V. Skolininko turto paieška vykdomo procese. *Jurisprudencija*. 2006, 3(81): 99–105; Višinskis, V. Kai kurios turto realizavimo vykdomo procese problemos. *Jurisprudencija*. 2005, 77(69): 108–114.

tobulinimo galimybės perkeliant procesinių veiksmų atlikimą į elektroninę erdvę buvo nagrinėjamos tik mokslinėje studijoje „Vykdymo proceso perkėlimo į elektroninę erdvę koncepcija“¹³. Ši studija daugiau skirta elektroninės vykdomosios bylos sukūrimui, joje nesiekta pateikti konkrečių CPK normų pakeitimų.

Elektroniniai ryšiai tampa vis svarbesni daugeliu ekonominio ir viešojo gyvenimo aspektų. Pažymėtina, kad Civilinio proceso procesinių veiksmų perkėlimas į elektroninę erdvę, palyginti su kitomis valstybėmis, pastebimai atsilieka. Galiojančiame CPK¹⁴ numatyta galimybė panaudoti elektroninį parašą, perduoti informaciją, procesinių dokumentų nuorašus telekomunikacijų galiniais įrenginiais, (CPK 124, 547, 550 str.). Galiojantys antstolių veiklą reglamentuojantys teisės aktai numato tam tikros antstolių sudaromų dokumentų informacijos saugojimo elektroniniu būdu (duomenų bazėse) galimybes, tačiau tai negali būti prilyginta elektroninio dokumento, pasirašyto elektroniniu parašu, naudojimui. Antstolių įstatymo¹⁵ 23 straipsnio 4 dalis tik numato, kad faktinių aplinkybių konstatavimo protokolas elektronine forma, išskyrus vaizdo ar garso įrašus, ne vėliau kaip kitą dieną nuo surašymo dienos Antstolių informacinės sistemos nuostatų nustatyta tvarka perduodamas į Antstolių informacinės sistemos duomenų bazę. Tačiau faktinių aplinkybių konstatavimas nėra vykdymo veiksmas. Svarbus žingsnis, įvirtinantis elektroninių duomenų naudojimą, yra 2011 m birželio 11 d. priimti Civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymo pakeitimai¹⁶.

Kai kurių įprastu būdu atliktų procesinių veiksmų (naudojant popierinį dokumentą) žymėjimą Antstolių vykdomųjų bylų duomenų apskaitos bazėje (vietinėje duomenų bazėje) ir šių duomenų perdavimą į Vieningą vykdomųjų dokumentų sąvadą (centrinę duomenų bazę) numato 2002 m gruodžio 31 d. Teisingumo ministro įsakymu¹⁷ Nr. 400 patvirtinti Antstolių informacinės sistemos nuostatai. Pagal šiuos Nuostatus Antstolių informacinė sistema – tai duomenims, susijusiems su vykdomųjų dokumentų vykdymu ir faktinių aplinkybių konstatavimu, gauti, sisteminti, saugoti ir naudoti naudojamos kompiuterinės įrangos, kompiuterinių programų, duomenų bazių ir duomenų perdavimo tinklų bei juose esančių duomenų visuma. Antstolių informacinėje sistemoje sukauptus ir apskaitomus duomenis Antstolių informacinės sistemos nuostatų nustatyta tvarka turi teisę naudoti tik nustatyti vartotojai, nurodydami suteiktą vartotojo vardą ir slaptažodį.

Tačiau šiandien tokio reglamentavimo aiškiai nepakanka. Vykdymo procese nesprendžiamas ginčas. Lyginant su kitomis CPK stadijomis, vykdymo procesas reikalauja specifinio reguliavimo. Todėl CPK ir jo baigiamosios stadijos – vykdymo proceso – teisinio reglamentavimo tobulinimas nukreiptas į vykdymo proceso efektyvumo padidinimą,

13 Astrauskienė A., et. al. *Vykdymo proceso perkėlimo į elektroninę terpę koncepcija*. Vilnius: Teisė ir komunikacija, 2009.

14 Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 36-1340.

15 Lietuvos Respublikos antstolių įstatymas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 53-2042.

16 Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2011, Nr. 85-4126.

17 Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2002 m. gruodžio 30 d. įsakymas Nr. 400 „Dėl antstolių viešo konkurso komisijos nuostatų, antstolių viešo konkurso tvarkos, antstolių darbo organizavimo tikrinimo tvarkos, antstolių informacinės sistemos nuostatų, antstolių atestavimo komisijos nuostatų ir antstolių atestavimo tvarkos patvirtinimo.“ *Valstybės žinios*. 2003, Nr. 2-57.

procesinių terminų vykdymo procese sutrumpinimą, patogesnę ir greitesnę vykdymo proceso šalių susipažinimą su vykdomąja byla, skaidresnę ir efektyvesnę skolininkų turto iš varžytinių realizavimą, antstolių darbo kontrolę, teismo ir antstolio procesinius teisinius santykius yra pagrindinis uždavinys. Mūsų nuomone, viena iš priemonių minėtiems tikslams pasiekti yra antstolio procesinių veiksmų atlikimas elektroniniu būdu.

Apie elektroninių varžytynių naudojimą vis dažniau kalbama ir kitose Europos Sąjungos valstybėse narėse. Tokių varžytynių patirties jau turi pilotinį projektą vykdęs Ispanijos Murcia miesto teismas (Ispanijoje teismų sprendimų vykdymą, skirtingai nei Lietuvoje, užtikrina teismai), nuo 2009 m. sausio 1 d. turimą realizuoti vykdymo procese elektroninėse varžytynėse pradeda ir Vengrijos antstoliai. Pažymėtina, kad ir Europos Komisija savo sprendime dėl 2009 metinės darbo programos tikslinei programai „Piliecinis teisingumas“ finansavimo skiria ypatingą dėmesį veikloms, susijusioms su elektroninių priemonių teisingumo srityje diegimu, nurodydama, kad e. teisingumas yra pagrindinis šios programos finansavimo prioritetasis¹⁸. Turto pardavimo elektroniniu būdu iš varžytynių procesas labai sudėtingas. Atsižvelgiant į ribotą straipsnio apimtį turto pardavimo iš varžytynių elektroniniu būdu problematika šiame straipsnyje nenagrinėjama.

1. Europos Sąjungos teisinis reglamentavimas

Apie civilinio proceso, o kartu – ir vykdymo proceso, unifikavimą europiniu lygiu galima kalbėti tik nuo Amsterdamo sutarties įsigaliojimo, t. y. nuo 1999 m. gegužės 1 d. Ankstesnė 1958 metų Sutartis 220 straipsnyje (dabar Europos Bendrijų sutarties 293 straipsnis) tik numatė, kad valstybės narės pradeda tarpusavio derybas, siekdamos palengvinti savo piliečiams teismų ir arbitražų sprendimų savitarpio pripažinimą. Teisinį pagrindą visiems Europos Sąjungos institucijų veiksams civilinio proceso srityje suteikia Europos Bendrijų sutarties¹⁹ 65 straipsnio c punktas, numatantis, kad priemonės teismo bendradarbiavimo su užsieniu susijusių civilinių bylų srityje aprėpia ir šalinimą kliūčių, trukdančių gerai veikti civiliniam procesui ir, jei reikia, civilinio proceso normų suderinamumo skatinimą valstybėse narėse.

Teismo bendradarbiavimo civilinėse bylose normos Europos Sąjungos erdvėje grindžiamos atskirų valstybių narių teismų sistemų ir jų sprendimų vienodos vertės ir statuso principu. Teisminis bendradarbiavimas grindžiamas ir **atskirų teismų bei teisminių institucijų tarpvalstybiniu bendradarbiavimu**. Vienodų normų taikymo šioje srityje svarba yra akivaizdi: jeigu kiekviena valstybė atskirai spręstų, kokia teisė turi būti taikoma pavieniams tarptautiniams teisiniams santykiams ir kokie kitų valstybių narių sprendimai turi būti pripažįstami, piliečiams ir įmonėms trūktų teisinio aiškumo

18 Plačiau apie Europos Sąjungos finansavimo galimybes [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-12-15]. <http://ec.europa.eu/justice_home/funding/civil/doc/awp_2009_en.pdf>.

19 Europos Bendrijų steigimo sutartis [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-12-13]. <http://www3.lrs.lt/pls/inter1/dokpaieska.showdoc_l?p_id=9224&p_query=Tarybos%20ar%20Komisijos%20sprendimai%2C%20kuriais%20asmenims%2C%20i%20F0skyrus%20valstybes%2C%20skiriama%20pinigin%20prievo%2C%20yra%20vykdomi%20privaloma%20tvarka&p_tr2=2>.

dėl jurisdikcijos ir taikytinos teisės. Tačiau kartu reikia pažymėti, kad Europos Bendrijos neturi kompetencijos reglamentuoti grynai nacionalinio pobūdžio procedūrų, o gali vienodinti valstybių narių teisės normas tik vadinamosiose bylose su užsienio elementu (ang. *cross border cases*). Atsižvelgiant į *lex fori* principo, reiškiančio, kad bylos nagrinėjamos pagal teismo vietoje galiojančią teisę, absoliutų taikymą vykdymo procese, nei Europos Sąjungos teisėje, nei tarptautinėje teisėje nėra privalomo pobūdžio teisės normų, reglamentuojančių vykdymo procesą. Tiek tarptautinėje teisėje, tiek Europos Sąjungos teisėje tik formuluojamos rekomendacijos valstybėms, kokia linkme reformuoti ir tobulinti nacionalines vykdymo procesą reglamentuojančias teisės normas. Tai pasakytina ir kalbant apie teismų sprendimų vykdymą, tačiau kartu reikia pripažinti, jog būtent teismų sprendimų vykdymo srityje Europos Sąjungoje nueita toliausiai ir būtent šis civilinio proceso institutas yra labiausiai unifiktuotas ir harmonizuotas tarp valstybių narių. Tačiau Europos Bendrija neturi įgaliojimų reglamentuoti nacionalinio pobūdžio civilinį procesą, o valstybės narės pačios turėtų spręsti, kokį procesą sukurti nacionalinio pobūdžio reikalavimams įgyvendinti. Todėl Europos Sąjungos civilinio proceso teisės taikymas apsiriboja vien su užsieniu susijusiomis bylomis ir neturi jokios tiesioginės įtakos nagrinėjant grynai nacionalines bylas.

Europos Sąjungos teisėje siekiama unifikuoti ir vienodinti vykdymo procesą per atskiras vykdymo procese taikomas priemones, tačiau tik tais atvejais, kai teismo sprendimo vykdymas susijęs ne su viena, bet su dviem ar daugiau Europos Sąjungos valstybių narių.

Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos²⁰ (toliau tekste – EŽTK) 6 straipsnyje yra sakoma, kad sprendimo vykdymas yra neatskiriama pagrindinės žmogaus teisės į nešališką teismo procesą per kiek įmanoma trumpiausią laiką dalis. Ir nors Europos Sąjungos teisėje iš esmės nėra bendrų privalomų nuostatų dėl teismų sprendimų vykdymo, šiuo atžvilgiu 2001 m. spalio 4–5 dienomis Maskvoje vykusios Europos teisingumo ministrų 24-osios konferencijos metu buvo priimta Rezoliucija²¹ Nr. 3 „Dėl bendros pozicijos ir priemonių siekiant veiksmingo teismų sprendimų vykdymo“, kurioje sakoma, kad tinkamas, veiksmingas ir efektyvus teismo sprendimų vykdymas yra be galo svarbus valstybėms, kurios siekia sukurti, įgyvendinti ir tobulinti stiprią ir gerbiamą teismų sistemą.

Be to, Europos Tarybos Ministrų komitetas, manydamas, kad teismo sprendimų vykdymas yra neatsiejamas nuo EŽTK 6 straipsnyje įtvirtintos pagrindinės žmogaus teisės į nepriklausomą ir nešališką teismą per pagrįstą laikotarpį; įsitikinęs, kad būtina skatinti veiksmingesnį ir teisingesnį teismo sprendimų civilinėse bylose vykdymą; atsižvelgdamas į informacinių technologijų svarbą didinant teismo sprendimų ir atitinkamų Europos Tarybos priimtų teisės aktų šioje srityje vykdymo efektyvumą, 2003 m. rugsėjo 9 d. 851-ajame ministrų pavaduotojų susitikime priėmė Ministrų komiteto re-

20 Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. *Valstybės žinios*. 1995, Nr. 40-987.

21 Rezoliucija Nr. 3 „Dėl bendros pozicijos ir priemonių siekiant veiksmingo teismų sprendimų vykdymo“ [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-09-30]. <[http://www.coe.int/T/E/Legal_affairs/Legal_co-operation/Conferences_and_highlevel_meetings/European_Ministers_of_Justice/2001\(Moscow\)Resolution3.asp](http://www.coe.int/T/E/Legal_affairs/Legal_co-operation/Conferences_and_highlevel_meetings/European_Ministers_of_Justice/2001(Moscow)Resolution3.asp)>.

komendaciją²² Nr. Rec(2003)17 valstybėms narėms „Dėl teismo sprendimų vykdymo“. Šioje rekomendacijoje valstybių narių vyriausybėms (Lietuva Europos Tarybos nare yra nuo 1993 m. gegužės 14 d.), be kita ko, rekomenduota palengvinti veiksmingą ir ekonomiškai rentabilų teismo sprendimų bei kitų teisminių ar neteisminių vykdytinų dokumentų vykdymą. Tam, kad teismo sprendimų vykdymo procedūra būtų kiek galima veiksmingesnė ir efektyvesnė, vykdymo proceso šalys turėtų būti įpareigos tinkamai bendradarbiauti vykdymo proceso metu, o kartu valstybės turėtų sukurti mechanizmą, užkertantį kelią piktnaudžiavimui vykdymo procesu iš bet kurios šalies pusės. Rekomendacijoje taip pat nurodoma, kad teismo sprendimų vykdymo procedūra turėtų būti aiškiai apibrėžta ir lengvai įgyvendinama, turėtų būti aiškiai nustatytos atsakovų (skolininkų), ieškovų (kreditorių) ir trečiųjų asmenų teisės ir pareigos bei turėtų numatyti efektyviausią ir tinkamiausią dokumentų įteikimo būdą vykdymo procese (pvz., antstolio atliekamas įteikimas, įteikimas elektroninėmis priemonėmis, paštu, etc.). Be to, Europos Tarybos Ministrų komitetas valstybių narių vyriausybėms rekomendavo, kad atsakovo (skolininko) turto krata ir poėmis būtų atliekamas kaip galima veiksmingiau bei turėtų būti įmanoma greitai ir efektyviai surinkti būtiną informaciją apie skolininko turtą, užtikrinant prieigą prie registruose ar kituose šaltiniuose saugomos informacijos, o skolininko turtas turėtų būti parduodamas nedelsiant, siekiant gauti didžiausią rinkos vertę ir vengiant brangiai kainuojančio nuvertėjimo. Tuo tarpu antstoliai, bendradarbiaudami su bylos šalimis, privalo būti nešališki, o antstolių profesijos atstovai turi turėti galimybę tikrinti kitų antstolių veiksmus. Toks antstolių veiklos monitoringas gali apimti ir teismo vykdomos kontrolės galimybę.

Įgyvendinant informacines technologijas, didinant teismo sprendimų vykdymo efektyvumą, Europos Tarybos Ministrų komitetas taip pat yra priėmęs Rekomendaciją²³ Nr. Rec(2003)14 valstybėms narėms „Dėl informacinių sistemų suderinamumo teisingumo sektoriuje“ ir Rekomendaciją Nr. Rec(2003)15 „Dėl elektroninių dokumentų archyvavimo teisės sektoriuje“²⁴.

Rekomendacijoje Nr. Rec(2003)14 valstybių narių vyriausybėms rekomenduojama užtikrinti, kad informacinių technologijų projektas atsižvelgtų į būtinybę dėl šių technologijų suderinamumo tarp įvairių teisingumo sektoriaus organizacijų, o informacinių technologijų strategija teisingumo sektoriuje turėtų atsižvelgti į šiuos pasiūlymus:

- palaipsniui kompiuterizuoti teisinę sistemą;
- sukurti komunikacijos infrastruktūrą, taip pat elektroninio pašto galimybes;
- sukurti integracijos infrastruktūrą, leidžiančią tarp sistemines komunikacijas;

22 Ministrų komiteto rekomendacija Nr. Rec (2003)17 valstybėms narėms „Dėl teismo sprendimų vykdymo“ [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-09-30]. <http://www.coe.int/t/e/legal_affairs/legal_co-operation/operation_of_justice/enforcement_of_judgments/2003r17.pdf>.

23 Recommendation Rec(2003)14 of the Committee of Ministers to member States on the interoperability of information systems in the justice sector [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-09-30]. <<https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=65459&Lang=en>>.

24 Recommendation Rec (2003) 15 of the Committee of Ministers to member States on archiving of electronic documents in the legal sector. [Brussel, Belgium]: Council of Europe Committee of Ministers [interaktyvus]. [žiūrėta 2012-02-18]. <<http://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=65483&BackColorInternet=9999CC&BackColorIntranet=FFBB55&BackColorLogged=FFAC75>>.

- harmonizuoti iki reikiamos ribos informaciją;
- sukurti duomenų rinkimo ir statistikos analizavimo sistemą.

Įvedant informacinių sistemų suderinamumą teisingumo sektoriuje turi būti atsižvelgta, ar ši programa yra finansiškai palanki. Reikalaujamas suderinamumo lygis kiekvienoje srityje turi būti pagrįstas išlaidomis ir siekiamu rezultatu.

Ministrų Taryba valstybes nares skatina imtis atitinkamų veiksmų, skatinančių mokyti teisininkus ir kitas teisingumo sektoriaus personalo grandis, susijusias su informacinių technologijų naudojimu. Teisingumo sektoriaus organizacijų personalas turi būti skatinamas naudotis šiomis technologijomis kasdieniame savo darbe.

Priimant Rekomendaciją Nr. Rec(2003)15²⁵ visų pirma buvo atsižvelgiama į tai, kad įvairiems dokumentams teisės aktai nustato ilgus saugojimo terminus arba jie turi būti saugojami neterminuotai, ir į tai, kad elektroniniai dokumentai siūlo didelį privatumą bei funkcionalumą dėl jų prieinamumo, turinio matymo ir perdavimo galimybių. Valstybių narių vyriausybės rekomenduota imtis priemonių, siekiant užtikrinti, kad elektroniniai dokumentai būtų archyvuojami taip, kad išlaikytų savo autentiškumą, patikimumą, vientisumą ir, kai reikalaujama, jų konfidencialumą. Be to, valstybės narės turi užtikrinti, kad elektroniniai dokumentų archyvavimo formatai būtų viešai prieinami ir standartizuoti ir leistų informaciją apdoroti įvairiomis kalbomis. Europos Tarybos Ministrų komitetas savo rekomendacijoje pažymėjo, kad archyvuotas elektroninis dokumentas turi būti priimamas kaip patikimas ir galiojantis, nereikalaujant to įrodinėti.

Sėkmingam Europos vidaus rinkos funkcionavimui užtikrinti būtinas Europos teisės aiškumas. Europos civilinio proceso teisė padeda įgyvendinti keturias pagrindines Europos Sąjungos laisves – taip pat kaip prekės, kapitalas ir paslaugos, turi galėti laisvai cirkuluoti ir teismų sprendimai.

1999 m. spalio 15–16 d. **Tamperės Europos Vadovų Tarybos** susitikime Taryba išskėlė tikslą – sukurti „tikrą Europos teisingumo erdvę“, grindžiamą principu, kad valstybių narių teisminių ir administracinių sistemų neatitikimas ar sudėtingumas neturėtų trukdyti arba kliudyti asmenims ir įmonėms naudotis savo teisėmis. 1999 m. spalio mėn. Tamperėje susirinkusi Europos Vadovų Taryba paprašė²⁶ sumažinti tarpinių priemonių, reikalingų užsienio teismo sprendimų vykdymui, skaičių.

2000 m. lapkričio 30 d. Teisingumo ir vidaus reikalų taryba patvirtino priemonių, skirtų įgyvendinti abipusio sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo principui, programą²⁷ (toliau tekste – Abipusio pripažinimo principo programa). Šios programos tikslas – panaikinti visas procedūras, kurios yra reikalingos norint įvykdyti teismo sprendimus, priimtus išnagrinėjus civilines ir komercines bylas. Paminėtinos šios Abipusio pripažinimo principo programoje nustatomos priemonės, kuriomis siekia-

25 *Ibid.*

26 Tampere European Council – Presidency Conclusions. 16/10/1999. Official number 200/1/99 [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-09-30]. <http://www.consilium.europa.eu/cms3_Applications/applications/search/news-DocDetails.asp?cmsid=650&dockey=59122&doclang=EN&lang=EN>.

27 Teisingumo ir vidaus reikalų tarybos 2000 m. lapkričio 30 d. Priemonių, skirtų įgyvendinti abipusio sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo principui, programa [2001]. OL, C 12.

ma pagerinti kilmės valstybėje narėje priimto teismo sprendimo vykdymą kitoje valstybėje narėje:

- nustatomas sąlyginis vykdymas: patvirtintas vykdytinas teismo sprendimas, kurį reikalaujama įvykdyti kitoje valstybėje narėje, gali būti sąlyginai vykdomas nepaisant galimybės šį sprendimą apskūsti apeliacine tvarka;
- Europos lygiu nustatomos apsaugos priemonės: vienoje valstybėje narėje priimtas teismo sprendimas leis taikyti apsaugos priemones skolininko turtui vi-soje Europos Sąjungos teritorijoje;
- pagerinamos arešto priemonės, susijusios su bankais, pavyzdžiui, sukuriama europinė banko sąskaitų arešto sistema.

2. Vykdomojo dokumento išdavimas

Šiuo metu antstolių naudojama programinė įranga ir taikomosios programos neleidžia vykdomosios bylos ar atskirų procesinių dokumentų formuoti tik elektroniniu būdu, juos autorizuoti ir perduoti. Turima programinė įranga neleidžia perskaityti ir kvalifikuotu elektroniniu parašu pasirašytų dokumentų. Todėl, ateityje siekiant atsakyti popierinio vykdomojo dokumento ar bent jau sumažinti jo naudojimą iki minimumo ir įteisinti elektroninį vykdomąjį dokumentą, reikalinga užtikrinti technines priemones, kurios leistų antstoliams saugiais elektroniniais kanalais jungtis prie vykdomuosius dokumentus išduodančių institucijų informacinių sistemų ir elektroninį vykdomąjį dokumentą iš jį išduodančios institucijos antstoliui perduoti internetu, nebenaudojant popierinių vykdomųjų dokumentų.

Įvertinus tai, kad didžioji dalis vykdomųjų dokumentų yra išduodama teismų, tikslinga visų pirma išnaudoti jų turimą informacinę sistemą „LITEKO“, sudarant galimybę joje dėti ne tik teismų sprendimus, bet ir elektroninius vykdomuosius dokumentus, taip pat antstoliams sudarant techninę galimybę prisijungti prie „LITEKO“ sistemos ir priimti joje esančius elektroninius vykdomuosius dokumentus.

Analogišku principu turėtų būti sukurtos integruotos antstolių ir kitų vykdomuosius dokumentus išduodančių institucijų informacinės sistemos.

Šiuo metu, vadovaujantis LR CPK ir kitų teisės aktų nuostatomis, teisę išduoti vykdomąjį dokumentą turi:

- teismai;
- Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas;
- institucijos (pareigūnai), priimančys nutarimus dėl administracinių baudų ir tur-tinių išieškojimų administracinėse bylose;
- darbo ginčų komisija;
- muitinės įstaigos;
- hipotekos teisėjai;
- notarai;
- prokurorai;

- užsienio teismai ar arbitražai ir kitos kompetentingos institucijos Europos Sąjungos teisės ir tarptautinių sutarčių numatytais atvejais;
- Lietuvos Respublikos konkurencijos taryba;
- valstybinės mokesčių inspekcijos;
- Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba bei teritoriniai skyriai;
- kitos valstybės institucijos įstatymų numatytais atvejais;
- Vertybinių popierių komisija;
- Finansų ministerija;
- Valstybinė tabako ir alkoholio kontrolės tarnyba prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės;
- Valstybinė ligonių kasa;
- Lietuvos Respublikos krašto apsaugos sistemos institucijų vadai (viršininkai);
- Nacionalinė vartotojų teisių apsaugos taryba.

Vertinant elektroninio vykdomojo dokumento sukūrimo tikslumą ir praktinę naudą, svarbu yra nustatyti, kokią procentinę dalį visų antstolių vykdomų dokumentų sudaro kiekvienos institucijos išduoti vykdomieji dokumentai ir kokia proporcija jie pasiskirsto tarp skirtingų išieškotojų kategorijų. Tai leistų numatyti, kaip optimaliausiai turi būti pakeistas galiojantis teisinis reglamentavimas, kad vykdomieji ir procesiniai dokumentai vykdymo procese galėtų funkcionuoti tik elektroniniu formatu jau nuo jų išdavimo (sukūrimo) momento.

Apie 60 procentų visų antstolių vykdomų dokumentų antstoliams vykdyti pateikia išieškotojas – valstybė. Tai teismų, Valstybinės mokesčių inspekcijos teritorinių skyrių, Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos teritorinių skyrių, Muitinės departamento, Policijos įstaigų ir kt. valstybės institucijų išduodami vykdomieji dokumentai. Didžioji dalis valstybės institucijų jau šiuo metu naudojami elektroninėmis duomenų bazėmis, todėl didžioji dalis vykdomųjų dokumentų galėtų būti kuriami ir pateikiami vykdyti antstoliams iš karto elektroninėje erdvėje.

Tikslios statistikos nėra, tačiau didžioji dalis visų vykdomųjų dokumentų yra išduodami teismų priimtų sprendimų ir nuosprendžių baudžiamosiose bylose pagrindu. Lietuvos antstolių rūmų duomenimis, per 2010 m. apie 29 procentus vykdomųjų dokumentų antstoliams vykdyti pateikė privatūs asmenys (tikėtina, kad didžioji jų dalis yra pagrįsta teismų sprendimais, bet į šį skaičių gali įeiti ir notarų atlikti vykdomieji įrašai užprotestuotuose ar neprotestuotinuose vekseliuose ir čekiuose); apie 4 procentai vykdomųjų dokumentų yra išduoti išlaikymo išieškojimo bylose (taip pat išduodami teismų); dar apie 27 procentus visų antstoliams pateikiamų vykdyti vykdomųjų dokumentų sudaro pačių teismų pateikiami vykdomieji dokumentai, taigi iš viso – apie 60 procentų. Teismų sprendimų pagrindu išduotų vykdomųjų raštų antstoliams taip pat pateikia policijos įstaigos, tačiau veikianti Antstolių informacinės sistema procentiškai negali išskirti policijos įstaigų pateikiamų vykdomųjų dokumentų kiekio iš bendro visų valstybės institucijų pateikiamų vykdomųjų dokumentų kiekio (bendrai tai sudaro apie 60 procentų visų antstoliams pateikiamų vykdomųjų dokumentų).

Todėl atsisakius teisinio reglamentavimo, kuris teismus įpareigoja išduoti popierinį vykdomąjį dokumentą išieškotojui, o teisės aktuose įtvirtinus nuostatą, jog teismų iš-

duoti vykdomieji dokumentai dedami ir saugojami teismų informacinėje sistemoje, būtų galima pasiekti daug platesnio elektroninės vykdomųjų dokumentų formos naudojimo.

Teisės akte, kuris numatys vykdomojo dokumento elektroninę formą, būtina apsvarstyti poreikį nurodyti elektroninio vykdomojo dokumento teisinę galią bei reikšmę (tam, kad elektroninis vykdomasis dokumentas teisinėje praktikoje būtų naudojamas taip pat plačiai, kaip ir popierinis dokumentas). Išieškotojai ir antstoliai turi būti teisiškai tikri, kad elektroninis vykdomasis dokumentas, kuris perduodamas antstoliui vykdyti elektroniniu būdu, atitinka popierinį (jei toks yra) ir turi tokią pat teisinę galią. Atitinkamai, jeigu teisės aktuose bus numatyta, kad vykdomieji dokumentai yra perduodami iš „LITEKO“ informacinės sistemos Antstolių informacinei sistemai, šių abiejų sistemų tvarkytojams turi būti numatytos papildomos teisės ir pareigos, susijusios su tuo, kad abiejose informacinėse sistemose esantys dokumentai ir duomenys atitiktų tikrovę.

Šie teisės aktų pakeitimai būtų viena iš priemonių, mažinanti išieškotojų pateikiamų popierinių vykdomųjų dokumentų kiekį. Vykdomojo dokumento turinys būtų suformuojamas tik elektroninėje erdvėje ir saugomas teismų informacinėje sistemoje „LITEKO“, prie kurios saugiais elektroniniais kanalais galėtų prisijungti antstolis ir elektroninį vykdomąjį dokumentą interneto keliu perkelti į Antstolių informacinę sistemą.

Likusi dalis dokumentų, kuri galėtų sudaryti nuo 10 iki 40 procentų (priklausomai nuo to, kiek būtų galimybių pasiekti, kad institucijos rengtų elektroninius vykdomuosius dokumentus) būtų skaitmenizuojami (skenuojami) antstolio kontoroje ir perkeltami į Antstolių informacinę sistemą. Atitinkamai, būtina numatyti vykdomuosius dokumentus išduodančių Lietuvos institucijų pareigą įgyvendinti vykdomųjų dokumentų elektronizavimo priemones ir šių dokumentų perdavimą (prieinamumą) Antstolių informacinei sistemai.

Vykdomieji dokumentai, išduoti bet kurios Europos Sąjungos valstybės narės kompetentingos institucijos, pagal Europos Sąjungos teisę be Europos Sąjungos valstybės narės teismo sprendimo pripažinimo procedūras gali būti pateikti vykdyti Lietuvoje veikiantiems antstoliams. Tiek turinio, tiek formos reikalavimus Europos Sąjungos valstybių narių kompetentingų institucijų išduodamiems vykdomiems dokumentams apibrėžia Europos Tarybos ir Europos Parlamento priimti atitinkami reglamentai²⁸. Taigi, pasiekti, kad užsienio valstybių išduodami vykdomieji dokumentai Lietuvos antstoliams būtų pateikiami vykdyti elektroniniu formatu, šiuo atveju nėra nacionalinės teisės reguliavimo dalykas, tačiau galėtų būti viena iš Lietuvos derybinių tikslų Europos Sąjungoje.

Atsižvelgiant į Europos Sąjungos teisinį reglamentavimą dėl popierinių vykdomųjų dokumentų išdavimo ir pateikimo vykdyti bet kurioje Europos Sąjungos valstybėje narėje bei šalies kompiuterizavimo lygį, tam tikrą pereinamąjį laikotarpį būtų sunku pasiekti, kad visos institucijos gebėtų užtikrinti elektroninio vykdomojo dokumento sukūrimą ir techninį jo perdavimą į Antstolių informacinę sistemą. Tai įvertinus LR

28 Europos Parlamento ir Tarybos 2004 m. balandžio 21 d. reglamentas (EB) Nr. 805/2004, sukuriantis neginčytinų reikalavimų Europos vykdomąjį raštą [2004] OL L 143; Europos Parlamento ir Tarybos 2006 m. gruodžio 12 d. reglamentas (EB) Nr. 1896/2006, nustatantis Europos mokėjimo įsakymo procedūrą [2007] OL L 199; Europos Parlamento ir Tarybos 2007 m. liepos 11 d. reglamentas (EB) Nr. 861/2007, nustatantis Europos ieškinių dėl nedidelių sumų nagrinėjimo procedūrą [2007] OL L 199.

CPK rekomenduotina palikti galimybę išduoti popierinį vykdomąjį dokumentą, kuris antstolio kontoroje būtų skenuojamas ir elektroniniu formatu perkeliamas į Antstolių informacinę sistemą. Skenuojami būtų tik tie vykdomieji dokumentai, kurie nebuvo ir negali būti išduoti (sukurti) elektroniniu formatu. Palaiptiesniui popierinio vykdomojo dokumento išdavimas turėtų apsiriboti vien tik užsienio valstybių kompetentingų institucijų išduodamais vykdomaisiais dokumentais.

Jau antstolių pradėtų vykdyti ir vykdomų vykdomųjų dokumentų perkėlimas į elektroninę erdvę būtų ilgas ir praktinės naudos mažai duodantis procesas, kadangi visi kiti vykdomojoje byloje esantys dokumentai liktų „popierinėje byloje“. Taigi, tiek antstolių, tiek teismų tokia elektroninė byla, kurioje realiai būtų tik vienas elektroninis dokumentas – vykdomasis dokumentas, negalėtų būti naudojama. Galima alternatyva – visos popierinės bylos skenavimas. Tačiau šios priemonės praktinė nauda abejotina, nes pradėtos vykdomosios bylos yra skirtingose vykdymo stadijose, be to, vykdymo proceso dalyviai jau yra pradėję vykdyti LR CPK nustatyta tvarka, todėl, atsižvelgiant į proceso stadijų teoriją, turi teisėtus lūkesčius šį pradėtą vykdymo procesą užbaigti atitinkamai jo pradėjimo metu galiojusia tvarka.

Keičiant teisinį reglamentavimą, kuris leistų teismų ir kitų institucijų išduodamų vykdomųjų dokumentų naudojimą elektroniniu formatu, reikėtų įvertinti, kad ganėtina ilgą laikotarpį apyvartoje išliks anksčiau išduoti popieriniai vykdomieji dokumentai. Taigi, keičiant galiojantį teisinį reglamentavimą ir numatant elektroninio vykdomojo dokumento galimybę, teisės aktuose (arba jų įsigaliojimo ir įgyvendinimo tvarką nustatančiuose teisės aktuose) turi būti palikta galimybė (bent pereinamuoju laikotarpiu) antstoliui pateikti dokumentą vykdyti jau įprastu būdu, t. y. pateikiant vykdyti popierinį vykdomąjį dokumentą.

3. Pagrindiniai procesiniai dokumentai ir jų įteikimas vykdymo procese dalyvaujantiems asmenims

Siekiant mažinti popierinių dokumentų skaičių, rekomenduotina spręsti procesinių dokumentų įteikimo problemą, kai įstatymo numatytais atvejais, neturint duomenų apie asmens gyvenamąją vietą, procesiniai dokumentai laikomi įteikti po to, kai jie paskelbiami vietinėje spaudoje. Įvertinus tai, jog šiuo metu spauda mažina leidybos apimtis ir vis daugiau dėmesio skiria elektroninei spaudai, dėl to, kad visuomenė vis dažniau naujienas skaito internete, rekomenduotina pasekti Estijos Respublikos pavyzdžiu, kur teismai, antstoliai ir kitos valdžios institucijos turi galimybę procesinius dokumentus ir kitą informaciją paskelbti elektroninėje spaudoje. Čia procesinis ar kitas dokumentas laikomas asmeniui tinkamai įteiktu praėjus 20 dienų po to, kai du kartus su savaitės pertrauka paskelbiamas interneto leidinyje „Oficialūs pranešimai“²⁹. Toks procesinių dokumentų įteikimo būdas ne tik yra efektyvesnis, bet ir sumažina bylinėjimosi bei vykdymo išlaidas. Elektroninėje spaudoje taip pat būtų tikslinga skelbti ir skelbimus apie iš

29 Ametlikud Teadaanded [interaktyvus]. [žiūrėta 2012-02-21]. <www.ametlikudteadaanded.ee>.

varžytynių parduodamą turtą, taigi atitinkamai turėtų būti keičiami ir LR CPK 704 bei 705 straipsniai.

Vykdyimo proceso dalyvių pirminis informavimas apie vykdyimo proceso pradžią turėtų vykti tradicinėmis priemonėmis (registruotu paštu arba asmeniškai), nes Lietuvoje nėra centralizuotos elektroninės galimybės perduoti elektroninius dokumentus bet kuriam fiziniam ar juridiniam asmeniui. Įteikus pirmą dokumentą, kiti vykdyimo procese sudaryti dokumentai galėtų būti perduodami elektroniniu ryšiu bei suteikiant vykdyimo proceso šalims ir kitiems suinteresuotiems asmenims prieigą prie elektroninės vykdomosios bylos, kartu skatinant aktyvaus skolininko (ir kitų vykdyimo proceso dalyvių) koncepcijos įgyvendinimą. Numatomi teisės aktų pakeitimai turėtų užtikrinti proceso dalyvių pareigą domėtis vykdomąja byla, atitinkamai, elektroniniu būdu. Tai sudarytų galimybes suinteresuotiems asmenims naudotis Antstolių informacine sistema neperžengiant savo teisės susipažinti su antstolio sudarytais dokumentais ribų.

Pažymėtina, kad antstolis ne visais atvejais leidžia vykdyimo proceso dalyviams susipažinti su visais vykdomosios bylos dokumentais. Todėl būtina numatyti technines saugumo priemones asmenims elektroniniu būdu susipažinti tik su tais bylos dokumentais, kurie gali būti tam asmeniui pateikti, t. y. turi būti sukurta prieigos prie elektroninės vykdomosios bylos ribojimo sistema, priklausomai nuo asmens procesinės padėties vykdyimo procese.

Ateityje plečiantis ratui asmenų, besinaudojančių elektroninėmis ryšių priemonėmis, daugėtų asmenų, vykdyimo proceso dalyvių, kuriems procesiniai dokumentai būtų įteikiami tiesiogiai pasiunčiant informaciją elektroninėmis ryšių priemonėmis.

Ragavimo įvykdyti sprendimą įteikimas arba išsiuntimas skolininkui sukelia svarbias procesines pasekmes. Įteikęs ar išsiuntęs raginimą įvykdyti sprendimą, antstolis gali įpareigoti skolininką pateikti duomenis apie turimą turtą, o esant CPK nustatytoms sąlygoms antstolis gali areštuoti skolininko turtą. Tinkamas raginimo įvykdyti sprendimą įteikimas yra esminė prielaida apginti skolininko teisę išsaugoti kai kurį turtą nuo išieškojimo į jį nukreipimo bei kitų neigiamų pasekmių. Visiškai įvykdžius sprendimą, pasibaigia išieškotojo teisė reikalauti priverstinai vykdyti sprendimą. Todėl skolininkui įvykdžius sprendimą per raginime nustatytą terminą, jis išvengia dėl priverstinio vykdyimo kylančių neigiamų pasekmių³⁰.

Techniniu požiūriu raginimas įvykdyti sprendimą galėtų būti rengiamas elektroniniu būdu. Tačiau įvertinus tai, kad ir ateityje CPK turėtų išlikti nuostata, jog pirminis vykdyimo proceso dokumentas, kuris informuoja skolininką apie pradėtą priverstinį vykdymą, turi būti įteikiamas asmeniškai, raginimą (siūlymą) naudoti kaip išimtinai elektroninį dokumentą nėra galimybės, išskyrus atvejus, jei skolininkas būtų viešai deklaravęs arba nurodęs vykdomąjį dokumentą išduodančiai institucijai, koku elektroniniu kanalu jam galėtų būti siunčiami elektroniniai procesiniai dokumentai ir tokių dokumentų gavimas būtų patvirtinamas skolininko elektroniniu parašu.

Vykdyimo proceso metu iškylančius klausimus antstolis išsprendžia motyvuotu patarkymu (CPK 613 str.). Antstolio patarkymai galėtų būti tiek rengiami, tiek ir per-

30 Višinskis, V. Raginimas įvykdyti sprendimą, *supra* note 11, p. 22–29.

duodami elektroninėmis priemonėmis vykdymo proceso šalims, teismams, bankams, kitoms valstybės institucijoms. Popierinis tokio dokumento egzempliorius turėtų būti spausdinamas, pasirašomas ir siunčiamas tradicinėmis priemonėmis tuo atveju, kai siunčiamas tretiesiems asmenims, kurie neturi pareigos domėtis vykdymo eiga, pavyzdžiui, siunčiant patvarkymą dėl informacijos pateikimo apie skolininko turtą fiziniams ar juridiniams asmenims, siunčiant patvarkymus skolininko darbovietai ir pan.

Tretiesiems asmenims (bankams, kredito įstaigoms, finansų maklerių įmonėms, CVPD ir kt.) būtina ne tik teisės aktuose numatyti pareigą teikti antstoliams dokumentus elektronine forma, bet ir įvertinti šių asmenų techninį pasirengimą ir esamas technines galimybes tokį įpareigojimą vykdyti. Todėl rekomenduotina į pradėtą projektą dar kūrimo stadijoje įtraukti visų institucijų, kurios teisės aktų nustatyta tvarka yra įpareigosios keistis duomenimis su antstoliais, atstovus, siekiant nustatyti, su kokiomis institucijomis antstoliai galėtų keistis dokumentais elektroniniais kanalais.

Siekiant užtikrinti naudojamų antstolio elektroninių dokumentų saugumą, būtina papildyti Teisingumo ministro įsakymą dėl reikalavimų antstolių (antstolio) darbo vietai bei darbo laikui nurodant, kad antstolis privalo turėti kvalifikuotą elektroninį parašą.

Turto arešto akto rengimas elektroniniu būdu iš esmės yra galimas tuo atveju, kai turtas yra privalomai registruojamas ir turto arešto aktas nėra surašomas turto buvimo vietoje. Toks parengtas elektroninis dokumentas gali būti elektroniniu būdu perduodamas turto arešto faktą registruojančioms institucijoms. Kai turto arešto aktas rašomas turto buvimo vietoje ir dokumente turi būti kitų vykdymo proceso šalių, kviestinių ar turto saugotojų parašai, toks procesinis dokumentas galėtų būti skenuojamas ir tokiu būdu perkeliamas į Antstolių informacinę sistemą (elektroninę vykdomąją bylą), tačiau saugomas ir popierinis dokumentas.

Nors šiuo metu antstoliai ir neturi nei teisinių, nei techninių galimybių naudoti elektroninį parašą, vis dėlto reiktų pažymėti, jog praktikoje yra vienas procesinis veiksmas – tai banko sąskaitų areštas, kuris atliekamas naudojant tik elektrinius dokumentus. Antstolis vietinėje duomenų bazėje formuoja inkasinį pavedimą, kurį elektroniniais kanalais sistema perduoda bankui, kuriame antstolis turi depozitinę sąskaitą, o bankas saugiais elektroniniais kanalais (bankų elektronine sistema „Litas“) perduoda šį pavedimą visiems Lietuvoje veikiančioms bankams (išskyrus AB Ūkio banką). Bankai, gavę „antstolio banko“ persiūtą dokumentą, yra tikri dėl jo autentiškumo (t. y. jog šis dokumentą sukūrė ir pasirašė konkretus antstolis), areštuoja skolininko sąskaitoje esančias pinigines lėšas ir perveda jas į antstolio depozitinę sąskaitą.

Šiuo metu šis procesinis veiksmas iš esmės atliekamas tik tiesioginių antstolių sutarčių su bankais pagrindu, kadangi CPK 689 straipsnio nuostatos, reglamentuojančios banko sąskaitų areštą, numato kitokią antstolio atliekamų veiksmų seką ir apsikeitimo su banku, kuriame yra skolininko lėšų, dokumentais tvarką. Nors piniginių lėšų areštas bankuose jau *de facto* egzistuoja elektroninėje erdvėje, siekiant įteisinti e. piniginių lėšų areštą *de jure* ir plėsti tokio arešto galimybes (ateityje siekti e. piniginių lėšų arešto ne tik bankuose, bet ir kitose kredito įstaigose), turi būti atitinkamai pakeistos CPK 689

straipsnio nuostatos. Pirmasis žingsnis jau padarytas nuo 2011 m. spalio 1 d. pakeitus³¹ galiojusią minėto straipsnio redakciją, tačiau antstoliui teisė areštuoti lėšas elektroniniu būdu nenumatyta.

4. Vykdomo proceso šalių teisių apsaugos priemonės, skirtos vykdomo proceso šalių teisių apsaugai

Vykdomoji byla – tiek popieriniu, tiek elektroniniu formatu, iš esmės yra naudojama paties antstolio. Procese numatytais atvejais ji taip pat turi būti pateikiama teismui (pvz., CPK dėl turto perdavimo išieškotojui akto ir kt.), taip pat turi būti garantuojama teisė su byla susipažinti vykdomo proceso šalims ir jų atstovams.

Vykdomo proceso šalims prieiga prie e. vykdomosios bylos turi būti užtikrinta naudojant technines apsaugos priemones (pvz., slaptažodžius, generatorius ar pan.), sukuriant ribotą prieigą prie e. vykdomosios bylos informacijos, priklausomai nuo asmens procesinės padėties. Taip pat turi būti priimtas politinis sprendimas, kokiu būdu su e. vykdomąja byla galėtų susipažinti ir dirbti teismai, nagrinėdami skundus dėl antstolių veiksmų ar neveikimo, taip pat nagrinėdami kitas bylas, kuriose būtų būtina informacija iš e. vykdomųjų bylų.

Antstolio procesinės veiklos kontrolę vykdo teismai, todėl labai svarbu, kad teismas operatyviai galėtų gauti visą vykdomosios bylos medžiagą. Teismui nagrinėjant civilinę ar baudžiamąją bylą, kurioje kaip įrodymai turi būti pateikti dokumentai iš vykdomosios bylos, ir tais atvejais, kai procesinius vykdomo veiksmus rezoliucija turi patvirtinti teismas, taip pat sprendžiant vykdomo procese teismui pateiktus vykdomo proceso šalių ar antstolio prašymus, teismui turi būti pateikti dokumentai iš vykdomosios bylos ar visa vykdomoji byla.

Įdiegus e. vykdomąją bylą, galima numatyti tokias dokumentų pateikimo minėtais atvejais teismui alternatyvas:

1) elektroninė vykdomoji byla ar atskiri dokumentai iš e. vykdomosios bylos teismui galėtų būti pateikiami elektroniniais kanalais iš Antstolių informacinės sistemos į teismų informacinę sistemą „LITEKO“. Tokiu atveju teismui elektroniniais kanalais atlikus užklausą, antstolis galėtų formuoti siunčiamų teismui e. dokumentų paketą. Pasirašyti šiuos dokumentus elektroniniu parašu nebūtų reikalaujama, atsižvelgiant į tai, kad šia informacine sistema naudotųsi iš anksto registruotų priegos teisę turinčių naudotojų grupė, kuri leistų šiuos naudotojus identifikuoti saugiu būdu; arba

2) antstolis teismui pateiktų išrašus (kopijas) iš e. vykdomosios bylos, patvirtindamas juos savo parašu ir antspaudu.

Pagal analogišką schemą turėtų būti sukurta ir e. vykdomųjų bylų dokumentais keitimasis su kitomis suinteresuotomis institucijomis.

31 Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2011, Nr. 85-4126.

Išvados

Vykdyimo proceso procesinių veiksmų atlikimas elektroninėje erdvėje yra perspektyvus, leisiantis padidinti vykdyimo proceso efektyvumą, procese dalyvaujančių asmenų teisių apsaugą.

Galiojančiuose teisės aktuose būtina numatyti vykdomuosius dokumentus išduodančių Lietuvos Respublikos institucijų pareigą įgyvendinti vykdomųjų dokumentų elektronizavimo priemones ir šių dokumentų perdavimą Antstolių informacinei sistemai.

Vykdyimo proceso dalyvių pirminis informavimas apie vykdyimo proceso pradžią turėtų vykti tradicinėmis priemonėmis (įteikimas registruotu paštu ar asmeniškai). Kiti vykdyimo procese sudaryti elektroniniai dokumentai galėtų būti perduodami elektroninėmis ryšio priemonėmis bei suteikiant suinteresuotiems asmenims prieigą prie elektroninės vykdomosios bylos. Teisės aktų pakeitimai turėtų užtikrinti proceso dalyvių pareigą aktyviai domėtis vykdomąja byla, atitinkamai, elektroniniu būdu.

Turto arešto akto rengimas elektroniniu būdu iš esmės yra galimas tuo atveju, kai turtas yra privalomai registruojamas ir turto arešto aktas nėra surašomas turto buvimo vietoje, kai jį pasirašo skolininkas ir kiti asmenys. Toks parengtas elektroninis dokumentas gali būti elektroniniu būdu perduodamas turto arešto faktą registruojančioms institucijoms.

Literatūra

- Ambrasienė, D.; Višinskis, V. Vykdyimo proceso šaltiniai. *Šiuolaikinės civilinio proceso teisės paskirtis*. Vilnius: Registrų centras, 2008.
- Asser, D., et al. *Lietuvos CPK įgyvendinimo problemos: nacionaliniai ir tarptautiniai aspektai*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007, p. 396.
- Astrauskienė A., et al. *Vykdyimo proceso perkėlimo į elektroninę terpę koncepcija*. Vilnius: Teisė ir komunikacija, 2009.
- Europos Bendrijų steigimo sutartis [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-12-13]. <http://www3.lrs.lt/pls/inter1/dokpaieska.showdoc_1?p_id=9224&p_query=Tarybos%20ar%20Komisijos%20sprendimai%2C%20kuriais%20asmenims%2C%20i%20skyrus%20valstybes%2C%20skiriama%20pinigin%EB%20prievo%EB%2C%20yra%20vykdomi%20privaloma%20tvarka&p_tr2=2>.
- Europos Parlamento ir Tarybos 2004 m. balandžio 21 d. reglamentas (EB) Nr. 805/2004, sukuriantis neginčytinų reikalavimų Europos vykdomąjį raštą [2004] OL L 143.
- Europos Parlamento ir Tarybos 2006 m. gruodžio 12 d. reglamentas (EB) Nr. 1896/2006, nustatantis Europos mokėjimo įsakymo procedūrą [2007] OL L 199.
- Europos Parlamento ir Tarybos 2007 m. liepos 11 d. reglamentas (EB) Nr. 861/2007, nustatantis Europos ieškinių dėl nedidelių sumų nagrinėjimo procedūrą [2007] OL L 199.
- Europos Sąjungos finansavimo galimybės [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-12-15]. <http://ec.europa.eu/justice_home/funding/civil/doc/awp_2009_en.pdf>.
- Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. *Valstybės žinios*. 1995, Nr. 40-987.
- Hornsby v. Greece*, app. No. 18357/91, Judgment of the ECtHR, 1 April 1998, IIHRL 32.

- Jasiuniene v. Lithuania*, app. No. 41510/98, 6 March 2003, ECHR 122.
- Laužikas, E.; Mikelėnas, V.; Nekrošius, V. *Civilinio proceso teisė*. II tomas. Vilnius: Justitia, 2004.
- Lietuvos Respublikos antstolių įstatymas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 53–2042.
- Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 36-1340.
- Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2011, Nr. 85-4126.
- Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2002 m. gruodžio 30 d. įsakymas Nr. 400 „Dėl antstolių viešo konkurso komisijos nuostatų, antstolių viešo konkurso tvarkos, antstolių darbo organizavimo tikrinimo tvarkos, antstolių informacinės sistemos nuostatų, antstolių atestavimo komisijos nuostatų ir antstolių atestavimo tvarkos patvirtinimo.“ *Valstybės žinios*. 2003, Nr. 2-57.
- Mikelėnas, V. *Civilinis procesas*. II dalis. Vilnius: Justitia, 1997.
- Ministrų Komiteto rekomendacija Nr. Rec (2003)17 valstybėms narėms „Dėl teismo sprendimų vykdymo“ [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-09-30]. <http://www.coe.int/t/e/legal_affairs/legal_co-operation/operation_of_justice/enforcement_of_judgments/2003r17.pdf>.
- Nekrošius, V. Graždansko – procesualnaja reforma v Litve [Civil procedural reform in Lithuania]. Rossijskij ežegodnik graždanskogo i arbitražnogo procesas. No. 2, 2002-2003, pod redakciej V. V. Jarkova - CPB: Izdatelskij dom Sankt – Peterburgskogo gosudarstvenogo universiteta, 2004.
- Recommendation Rec (2003) 15 of the Committee of Ministres to member States on aarchiving of electronic documents in the legal sector. [Brussel, Belgium]: Council of Europe Committee of Ministres [interaktyvus]. [žiūrėta 2012-02-18]. <<http://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=65483&BackColorInternet=9999CC&BackColorIntranet=FFBB55&BackColorLogged=FFAC75>>.
- Recommendation Rec(2003)14 of the Committee of Ministers to member States on the interoperability of information systems in the justice sector [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-09-30]. <<https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=65459&Lang=en>>.
- Rezoliucija Nr. 3 „Dėl bendros pozicijos ir priemonių siekiant veiksmingo teismų sprendimų vykdymo“ [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-09-30]. <[http://www.coe.int/T/E/Legal_affairs/Legal_co-operation/Conferences_and_highlevel_meetings/European_Ministers_of_Justice/2001\(Moscow\)Resolution3.asp](http://www.coe.int/T/E/Legal_affairs/Legal_co-operation/Conferences_and_highlevel_meetings/European_Ministers_of_Justice/2001(Moscow)Resolution3.asp)>.
- Stauskienė, E. Skubiai vykdytinų teismo sprendimų instituto taikymo problemos. *Jurisprudencija*. 2005, 69(61): 90–98.
- Stauskienė, E. Teismas – teisinių santykių vykdymo procese subjektas. Mokslinės praktinės konferencijos „Teisė į teisminę gynybą bei jos realizavimo praktiniai aspektai“, vykusios 2006 09 14–15, Vilniuje, mokslinių pranešimų rinkinys. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2006.
- Stauskienė, E. Teismo sprendimų įvykdymo atgręžimas. *Jurisprudencija*. 2006, 4(82): 76–82.
- Stauskienė, E. *Teismo vaidmuo vykdymo procese*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2006.
- Stauskienė, E.; Višinskis, V. *Teismo sprendimų vykdymas*. Vilnius: Saulėlė, 2008.
- Tampere European Council – Presidency Conclusions. 16/10/1999. Official number 200/1/99 [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-09-30]. <http://www.consilium.europa.eu/cms3_Applications/applications/search/newsDocDetails.asp?cmsid=650&dockey=59122&doclang=EN&lang=EN>.
- Teisingumo ir vidaus reikalų tarybos 2000 m. lapkričio 30 d. Priemonių, skirtų įgyvendinti abipusio sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo principui, programa. [2001]. OL, C 12.
- Vėlyvis, S.; Stauskienė, E.; Višinskis, V. Pagrindinės teismo sprendimų vykdymo taisy-

- klės romėnų teisėje. *Jurisprudencija*. 2007, 2(92): 10–20.
- Vėlyvis, S.; Višinskis, V.; Žalėnienė, I. Antstolio veiksmų apskundimas. *Jurisprudencija*. 2007, 1(91): 21–27.
- Višinskis, V. Kai kurios turto realizavimo vykdymo procese problemos. *Jurisprudencija*. 2005, 77(69): 108–114.
- Višinskis, V. Ne teismo išduodami vykdomieji dokumentai. *Jurisprudencija*. 2008, 7(109): 47–55.
- Višinskis, V. Raginimas įvykdyti sprendimą. *Jurisprudencija*. 2008, 1(103): 22–29.
- Višinskis, V. Skolininko turto paieška vykdymo procese. *Jurisprudencija*. 2006, 3(81): 99–105.
- Višinskis, V. Teismo sprendimo vykdymo vieta. *Jurisprudencija*. 2006, 1(79): 128–137.
- Višinskis, V. *Teismo sprendimų vykdymo procesinės problemos*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė). Vilnius: Lietuvos teisės akademija, 1999.
- Višinskis, V.; Ambrasienė, D. Teismo vykdomųjų dokumentų išdavimo tvarka. *Jurisprudencija*. 2008, 2(104): 39–47.
- Višinskis, V.; Vėlyvis, S. Reforma ispolnitelnogo procesa v Litve [Reform of enforcement procedure in Lithuania]. Teoretiniai ir praktiniai problemos graždanskogo, arbitražnogo procesas i ispolnitelnogo proizvodstva. Sbornik naučnych statei. Krsnodar - Sankt-Peterburg, izd. Juridičeskij centr Press, 2005.
- Žolynas, M. Vykdyto procesas – civilinio proceso stadija ar savarankiškas procesas? *Teisė*. 2007, 62.

PROCEDURAL ACTIONS TAKEN BY BAILIFFS ELECTRONICALLY: OPPORTUNITIES AND PROBLEMS

Laura Gumuliauskienė, Vigintas Višinskis

Mykolas Romeris University, Lithuania

Summary. *The Article presents a study of opportunities and problems related to the procedural actions taken by bailiffs electronically. In the opinion of the authors, the digitalisation of the enforcement procedure seeks to ensure the maximum use of electronic documents: enforcement and procedural documents should function only in the electronic format and thereby should create an effective, transparent and easily accessible information system of electronic enforcement files, which will not only increase the effectiveness of performance of bailiffs and save costs, but will also ensure the protection of the rights of claimants and debtors in enforcement proceedings through reliable and prompt service of procedural documents by electronic means, access to information about the course of the enforcement proceedings by using information technologies, and transfer of certain procedural actions taken by bailiffs into the electronic environment.*

Section one of the Article discusses the EU regulation in the area of unification and digitalisation of the enforcement procedure.

Section two deals with the possibilities of issuing electronic enforcement orders, issuance of an enforcement order, technical measures to enable bailiffs access the information systems of the institutions issuing enforcement orders by safe electronic channels and thereby electronic

enforcement orders would be transferred from the issuing institution to bailiffs electronically, without using any hard copy enforcement orders. In the opinion of the authors, considering that the majority of enforcement orders are issued by courts, it would be expedient, first of all, to take advantage of the existing information system LITEKO, making it possible to keep not only court judgments but also enforcement orders there as well as providing bailiffs with technical possibilities of access to the LITEKO system and acceptance of the electronic enforcement orders from the system. A similar principle should be followed for designing integrated information systems of bailiffs and other institutions that issue enforcement orders.

Section three focuses on the main procedural documents – arrangements given by bailiffs and property attachment deeds – and on their electronic service on the participants involved in the enforcement procedure.

The last section of the Article offers a study of the measures to secure the rights of participants of the enforcement procedure, namely access of the participants of the enforcement procedure to the enforcement file, possibilities for courts to obtain electronic enforcement files promptly, etc.

Keywords: *civil procedure, enforcement procedure, bailiff.*

Laura Gumuliauskienė, Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Civilinio proceso katedros docentė. Mokslinių tyrimų kryptys: tarptautinis ir Europos Sąjungos civilinis procesas, užsienio teismų sprendimų pripažinimas ir vykdymas.

Laura Gumuliauskienė, Mykolas Romeris University, Faculty of Law, Department of Civil Procedure, Associate Professor. Research interests: International and European civil procedure, recognition and enforcement of foreign judgments.

Vigintas Višinskis, Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Civilinio proceso katedros profesorius. Mokslinių tyrimų kryptys: vykdymo procesas, civilinis procesas.

Vigintas Višinskis, Mykolas Romeris University, Faculty of Law, Department of Civil Procedure, Professor. Research interests: enforcement procedure, civil procedure.